MUHAMMED

٤٧﴿ سُورَةُ مُحَمَّدٍ

Sûrei Muhammed aleyhisselâm, namı diğeri Sûrei kıtal Medînede nâzil olmuştur. Ancak «

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِىَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِىٓ اَخْرَجَتْكَۚ» âyeti

Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem Mekkeden çıkıp Gâre giderken ona bir baktı da «sen Allahın beldelerinin Allaha en sevgilisisin, sen Allahın bilâdının en sevgilisisin, senin ehalin beni çıkarmasalardı ben senden çıkmazdım» dedi, o vakıt da Allah tealâ bu âyeti indirdi diye Katâdeden bir rivâyet vardır. Bu suretle hicret seferinde henüz Medîneye vusulden evvel nâzil olanların da Mekkî sayıldığına nazaran o âyet de Mekkî addedilmek lâzım gelir.

Âyetleri - Kûfîde otuz sekiz.

Kelimeleri - Beş yüz kırktır.

Harfleri - İki bin üç yüz kırk dokuzdur.

Fasılası - م ١٠ harfleridir.

Bu Sûrenin başı ile evvelki Sûrenin âhiri beynindeki münasebet ıhtara hâcet olmıyacak kadar açıktır.

Öyle ki besmele okunmadan vasledilirse ilk âyet onun doğrudan doğru bir sıfatı kâşifesi olarak okunur.

Peygamberlerden: Nuh, Hûd, Salih, Musâ, Davud, Süleyman aleyhimüsselâm harb-ü kıtal ile emrolunmuşlardı. Evvelki Sûrede « فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ » buyurulduğu gibi burada da o sabrın tatbikatından birisi harb-ü kıtalde sabr-u sebat ve hasâisı Muhammediyyeden birisi de bu suretle cihad olacağı anlatılmıştır. Zira dînde hakkı tekvâ ve Allah için hakkı cihad ancak hak yolunda fedayı canı

göze alarak Allah yolunda çarpışmakla mümkin olur. Ve Allah için olmıyan katillerin, tecavüzlerin önüne ancak Allah için kıtale hazırlanmakla geçilebilir. Bu suretle bu Sûre «Bedr» den Mekkenin fethine kadar olan istihzaratın «وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» mazmunu ile «يَآ اَيُّهَا النَّبِىُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ» mısdakı üzere bir ifâdesidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ
﴿٢﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى
مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۙ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ
﴿٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ
اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ ۚ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ
اَمْثَالَهُمْ ﴿٤﴾ فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ ۖ حَتّٰٓى
اِذَآ اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ ۙ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً حَتّٰى
تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ۚ ذٰلِكَ ۖ وَلَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ ۙ
وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَنْ

يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٥﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٦﴾ وَيُدْخِلُهُمُ
الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ﴿﴾

Sh:»4368

﴿٧﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ
اَقْدَامَكُمْ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ
﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ
﴿١٠﴾ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۟ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ اَمْثَالُهَا ﴿١١﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِرِينَ لَامَوْلٰى
لَهُمْ ۧ﴿﴾

Meali Şerifi

Onlar ki küfretmekte ve Allah yolundan yüz çevirmektedirler, Allah amellerini boşa gidermektedir 1 Ve

onlar ki iyman etmekte ve salih salih ameller işlemekte ve Muhammede indirilene iyman eylemektedirler - ki rablarından gelen hak da odur - taraflarından kabâhatlerini örtmekte ve hal-ü şanlarını düzeltmektedir 2 Bunun sebebi çünkü küfredenler kendilerini bâtıla uydurmakta, iyman edenler ise rablarından gelen hakka uymaktadırlar, işte Allah insanlara kılıklarını böyle tanıtır 3 Onun için küfredenlerle muharebeye tutuştunuz mu hemen boyunlarını vurmaya bakın, tâ kuvetlerini derinden kırıp tepeleyinceye kadar, o vakıt da bağı sıkı basın, ondan sonra da ya azâd ya fidye, ta harb ağırlıklarını atana kadar, bu böyle, gerçi Allah dilese elbette onlardan öc alıverir ve lâkin sizi yekdiğerinizle imtihan edecek; Allah yolunda katledilenlere gelince amellerini aslâ boşa gidermez 4 İleride onları muradlarına irdirir, ruhlarını şâd eder 5 Ve kendilerini

Sh:»4369

Cennete koyar, onu onlar için güzel kokularla donatmaktadır 6 Ey o bütün iyman edenler! eğer siz Allaha yardım ederseniz o size nusrat verir ve ayaklarınızı kaydırmaz 7 Küfredenler ise yıkım onlara ne yapacaklarını şaşırtmaktadır 8 Öyle, çünkü onlar Allahın indirdiğini hoşlanmamışlardır, o da onların bütün amellerini heder etmektedir 9 Ya Yer yüzünde bir gezmediler mi? Baksalar a kendilerinden evvelkilerin

akıbetleri ne olmuş? Allah üzerlerinden tedmir eylemiş, o kâfirlere de öylesi yaraşır 10 Öyle, çünkü Allah iyman edenlerin mevlâsıdır, kâfirlere gelince onlar için mevlâ yoktur. 11

1. ﴿اَلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ onlar ki küfredip ﴿وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ﴾ Allah yolundan yüz çevirmekte yâhud men'eylemektedirler -

SADDÛ, yüz çevirmek, ı'raz eylemek ma'nasına « صدود » den lâzım yâhud da men'eylemek, çevirmek ma'nâsına « صد » den müteaddi olabilir. İkisile de tefsir edilmiştir. Keşşaf hâşiyesi Keşfte derki evvelki azherdir. Zira « قُلْ هٰذِهِ سَبِيلِي اَدْعُوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ » buyurulduğu cihetle Allah yolundan sadd, Muhammed aleyhisselâmın getirdiği tarikı müstekımden ı'razdır.

İkinci âyette « وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ » buyurulmasına tekabül suretiyle mutabık olan da budur اهـ. Hakıkaten bu iki âyetin sevkı kâfirlerle mü'minlerin ve bilhassa Hazreti Muhammede indirilene gereği gibi iyman edenlerle etmiyenlerin bir

mukayesesini göstermek ı'tibariyle bu tekabül, mühimdir. Nüzulün sebebi Mekke müşrikleri olmakla beraber mefhum, eâmmdır. Ya'ni Mekke müşrikleri gibi küfredib de Allah yolundan, Muhammed aleyhisselâmın da'vet ettiği hak islâm dînînden yüz çevirenlerin ﴿اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ﴾ Allah amellerini dalâle vermektedir. - Mesâıylerini, çalışmalarını, yaptıkları iyi işleri hedefine isabet ettirmeyib boşa gidermektedir. Buna mukabil 2. ﴿وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ve onlar ki iyman edip salih

Sh:»4370

salih işler yapmakta ﴿وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ﴾ ve Muhammede indirilene iyman eylemektedirler - ya'ni burada iymandan murad bilhassa Muhammed aleyhisselâma indirilen kitab ve şerîate ıymandır. ﴿وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ çünkü rablarından gelen hak odur - Allah yolunu hakkıyle beyan eden, ve Allahdan geldiğinde hiç şübhe olmıyan hak kitab ancak odur. Diğerleri kısmen tahrîfe uğramış, kısmen de neshedilmiş olmakla Kur'anın tasdikına ıktiran etmiyenler hak değildir. Onun için matlûb olan iyman ona iymandır. Bu suretle ona bihakkın iyman edip de muktezasınca salih amellere çalışan mü'minler ﴿كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ﴾ Allah kendilerinden kabâhatlerini

keffaretleyip örtmekte ﴿وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ﴾ ve yüreklerini: hal-ü şanlarını düzeltmektedir. -

Kâfirler boşuna çalışırken bunlar salâh ve intizam içinde günden güne terakkıy ederek fikir ve kalblerini

düzeltmekte ve işlerinde ileri gitmektedirler. Mekkedeki kâfirlerle Medînedeki mü'minlerin hali mükayese

edilince bu bittecribe sâbit olduğu gibi bütün tarihte de iymanlarında sadık olan müslimanların hali böyle

olmuştur. Şu halde her ne zaman bunun hılâfı görülmüşse müslimanların iyman ve salâhlarına halel gelmiş

olmasındandır. 3. ﴿ذٰلِكَ﴾ O - öyle olması, ya'ni kâfirlerin şaşkınlığı, mü'minlerin salâhı

﴿بِاَنَّ﴾ şu sebebledir ki ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ﴾ küfredenler bâtıla

tabi' olmuşlar - Allah yolundan kaçınıp hevalarına, keyflerine uyarak boş, fânî maksadlar peşinde

koşmuşlar ﴿وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ iyman edenler

ise rablarından gelen hakka tabi' olmuşlardır.

﴿كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ﴾

Sh:»4371

işte Allah insanlara mesellerini böyle darbeder. - Her kavmın âlemde mesel olacak iyi veya kötü

akıbetlerini kendilerine bu suretle yapıştırır, kılıklarını yüzlerine böyle çarpar, bâtıl pişinde koşanların

meselleri şaşkınlık, hakka tabi' olanların meselleri de salâhı bâl ile muvaffakıyyet olur. 4.

﴿فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ öyle olunca o küfredenlere savaşla karşılaştığınız vakıt

﴿فَضَرْبَ الرِّقَابِ﴾ hemen boyunlarını vurmaya bakın - «

فَاضْرِبُوا ضَرْبَ الرِّقَابِ», boyunlarının köküne vurun da vurun: öldürün

﴿حَتَّىٰٓ اِذَآ اَثْخَنْتُمُوهُمْ﴾ ta onları ishan ettiğiniz vakıt - ya'ni çok kırıp ordularının yarasını

derinleştirdiğiniz, iyice alt ettiğiniz vakıt ﴿فَشُدُّوا الْوَثَاقَ﴾ bağı sıkı basın - kalanlarını sağlam

bağlayıp esîr edin ﴿فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً﴾ sonra da artık ya menn ya fidye-ya'ni

muhayyersiniz ya lûtfeder salıverirsiniz, yâhud can bahası bir fidyei necat alırsınız. Terdîdde aslolan infisali

hakîkî olacağı için bu terdidin zâhiri esîr alındıktan sonra ya menn ya fidadan başka bir şey

yapılamıyacağını gösterir, o halde tutulan esîri katletmek veya istirkak eylemek nasıl caiz olur? Bundan

dolayı Hasenî Basrî Hazretleri gibi ba'zıları esîr tutulduktan sonra katl olunamıyacağına kail olmuşlardır.

Rivâyet olunuyor ki Haccada böyle bir takım esirler getirilmişti, Haccac onlardan birini katl için İbni Ömer

radıyallahü anhüma Hazretlerine gönderdi, İbni Ömer Hazretleri dedi ki -biz bununla emrolunmadık, Allah

tealâ ancak «

حَتَّىٰٓ اِذَآ اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً»

buyurdu اهـ. Lâkin ekseriyetle ulema demişlerdir ki İmam, muhayyerdir.

1) müsliman olmadıkları takdirde dilerse katleder. Çünkü Hazreti Peygamber sallallahü aleyhi vesellem Ukbe ibni Ebi muaytı ve Tuayme ibni Adîyi ve Nadr ibni Hârisi sabren katletti. Maamafih imamın emri olmaksızın gazîlerden birinin esîri

Sh:»4372

kendiliğinden katl edivermesi câiz olmaz. Esîrin şerrinden korkmak gibi bir sebebi mülci olmaksızın katletmiş bulunursa İmam, onu ta'zîr eder.

2) İmam dilerse istirkak eyler, çünkü bunda hem şerlerinin def'i hem de islâmın menfeati vardır.

3) Dilerse hurriyyetleri mahfuz olmak üzere müslimanlara Ehli zimmet olarak bırakır. Netekim Hazreti Ömer Irakın sevad ahalisini öyle bırakmıştı. Ancak Arab müşriklerinin zimmetleri de kabul edilmez, istirkakları da câiz olmaz, mürtedler gibi ya katil ya islâm teklif olunur.

4) Müfâdat, ya'ni esîrleri esîrlerle mübadele. İmamı a'zam Ebu Hanîfeden bir rivâyette tecviz edilmemiş ise de Siyeri kebîrin rivâyeti olan azheri rivâyette câizdir. Ebu Yusüf, Muhammed, Şafiî, Malikî, Ahmed kavilleri de budur. Resulullahın iki müslimi iki müşrik fidası ile kurtardığı rivayet olunur. Hattâ bir kadın ile bir haylı müsliman esirlerini kurtardığı dahi rivâyet olunmuştur.

5) Müfadat bilmal, Hanefiyye mezhebince meşhur olan tecviz edilmemiş, çünkü bunda düşmana para ile asker kazandırmak vardır. Ve «Bedr» de bu suretle alınan fidyelerden dolayı sûrei «Enfâl» da «

مَاكَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهٗٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ ۭ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا ۖ وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ۭ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ»

âyetiyle ıtab varid olmuştur. Maamafih Siyeri kebîrde «müslimanlarda hâcet olunca beis yoktur» der. Dürerde de «fida bilmal harb bitmeden câiz olursa da harb tamam olduktan sonra câiz olmaz» diye mezkûrdur. Ya'ni maşhurun mahmili budur. Bu ma'nâ «حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ۚ» kaydinden müstefad olsa gerektir.

6) MENN, ya'ni hiç bir şey almaksızın mecanen dârı harbe salıvermek ma'nâsına menn, Ebu Hanîfe, Malik, Ahmed ibni Hanbel mezheblerinde tecviz edilmemiştir. Fakat İmamı Şafiî buna da cevab vermiştir. Çünkü Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem, «Bedr» esîrlerinden bir takımına menn etmişti: ki bunlardan birisi Ebul'as ibni Ebirrebi' idi, şöyle ki Mekke ahalisi esîrlerini kurtarmak için fidyelerini gönderdiklerinde Resulullahın kerîmesi

Zeyneb de zevci olan Ebul'asın fidyesini göndermişti, bunun içinde bir gerdanlık var idi ki bunu Zeyneb Ebül'ase gelin olurken validesi Hazreti Hadice radıyallahü anha takmıştı, Resulullah bunu görünce rıkkatinden, çok müteessir oldu. Bunun üzerine Resulullah eshabına, bakın bunun gönderdiğini kendisine iâde edip de esîrini koyuvermek re'yinde bulunursanız yapın dedi, onlar da onu maal'memnuniyye yaptılar. Resulullah bunu salıverirken Zeynebi tahliye etmesine söz aldığını da rivâyet ederler. Kezalik Resulullah sallallahü aleyhi vesellem ehli Yemamenin seyyidi Sümame ibni Esal ibni Nu'manı hanefîye de menn etmişti ki o sonra güzel müsliman oldu. Bir de Buharîde sâbit olduğu üzere şöyle buyurmuştu: Mut'ım ibni Adiy sağ olsa da şu kokanlar - ya'ni Bedr esîrleri - hakkında bana söylese idi ben onları behemehal bırakıverirdim. Bu hadîs de menn-ü ıtlakın cevazını gösterir. Zira câiz olmasa Peygamber yapardım demezdi. Bunlardan başka İmamı Şafiî bir de işbu « فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً » âyetiyle istidlâl eylemiştir. Gerçi ba'zılarının dediği gibi burada menn, fida olmadığı halde katletmemek ma'nâsına hamledildiği surette gerek rıkkıyyet ve gerek zimmi olarak hurriyyet ile ibka etmeğe şamil olacağı gibi, mutlak azad etmek ma'nâsına hamlolunduğu surette de zimmî olarak kalması şıkkına da mütenavil olur ise de bunların hiç birisi meccanen memleketine iâdesi ma'nâsına mani' olmaz, evleviyyetle mütenavil olur. Binaenaleyh bu âyete karşı menni neshedecek bir delîl bulunmadıkça İmamı Şafiînin dediği gibi mennin

cevazı şübhesiz olur. Süyutînin Dürri mensûrda zikrettiğine göre İbni Abbas, Katade ve Dahhâk ve

Mücahidden bu âyetin bundan sonra nâzil olmuş bulunan sûreî «Berae» âyetleriyle mensuh olduğu rivayet

edilmiştir. İbni Cerîr de der ki: ehli ılim işbu «

«حَتّٰٓى اِذَآ اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً

Sh:»4374

âyetinde ihtilâf ettiler, ba'zıları dediler ki mensuhtur, onu «

«فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ» ve «

«فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ» nesheylemiştir. İbni

Cüreycden ve Süddîden: «فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ» neshetti diye

rivâyet edilmiştir. Katâdeden «

«فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ» nesheyledi diye rivâyet

edilmiştir. İbni Abbastan «فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ» ilâ

ahiril'âye fida mensuhtur. Bu âyeti «

«فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ ـ الى ـ كُلَّ مَرْصَدٍ» nesheyledi, berâe ve

insilâhı eşhürden sonra müşriklerden hiç birinin ne ahdi ne hurmeti kalmadı. Dahhâkden: «

فَـامَّـا مَنًّـا بَعْدُ وَاِمَّـا فِدَآءً» bu mensuhtur. «

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ

» onu nesheyledi. «Berâe» den sonra müşriklerden hiç birinin ne ahdi ne zimmeti kalmadı. Lâkin diğer bir takımları da bu muhkemdir, mensuh değildir, esiri katil câiz olmaz ancak menn veya fidâ câiz olur demişlerdir. Balâda nakledildiği üzere ibni Ömer Hazretleri: biz katl ile emrolunmadık «

فَـامَّـا مَنًّـا بَعْدُ وَاِمَّـا فِدَآءً» demiştir. Ata, müşrikin sabren katlini mekruh görür bu âyeti okurdu: «

فَـامَّـا مَنًّـا بَعْدُ وَاِمَّـا فِدَآءً» Hasen demiştir ki esîrler katledilmez ancak harbde onlarla düşman tehyîb edilir. Ömer ibni Abdil'azîz recüli recüle fidâ yapardı ve Hasen mal ile müfadâtı mekruh görürdü. Taberî bunları naklettikten sonra der ki: bence savab olan bu âyet, mensuh değil, muhkemdir. Zira nâsıh ile mensuh hâleti vahidede hukümlerinin ictimaı cereyan etmiyen yâhud birinin diğerini nâsıh olduğuna kat'î huccet kaim olandır. Halbuki menn-ü fidâ ve katilde Resulullaha ve ondan sonra ümmetin emriyle kaim olanlara mühayyerlik verildiği inkâr olunmamaktadır. Gerçi bu âyette katil, mezkûr değil ise de diğer âyette «

اقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ» diye katle izin verilmiştir. Resulullah da öyle yapmış Ehli harbden yedinde esîr bulunanı ba'zan katletmiş, ba'zan fidâ, ba'zan da menn yapmıştır. Bu âyette bilhassa menn-ü fidânın zikredilmiş olması ise yukarıdan beri geçen

âyetlerde katil emr-ü izinlerinin mükerrer geçmiş olmasındandır اهـ. Görülüyor ki Taberînin bu beyanına göre « اِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً »

Sh:»4375

tahyirin ıtlakı, katle delâlet eden diğer âyetlerle takyid edilmiş oluyor. Halbuki Usuli fıkıhta ma'lûm olduğu üzere mutlakın takyidi mukarin ile olursa tahsıs, muahhar ile olursa bir neshı tezammun eder. «Berâe» âyetleri de nüzulde muahhar olduğu için bu sureti hall demek ki ibni Abbasın dediği gibi bir neshı ı'tiraftan başka bir şey değildir. Netekim Hanefiyyeden bir çokları nesha kail olmuşlardır. Onun için Ebüssüud şöyle der: « فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً »

ای اما تمنون منا بعد ذلك واما تفدون فداء. Ma'nâ ise katil, istirkak, menn, fidâ beyninde tahyirdir. Ve bu tahyir ındeşşafiî sâbittir. Bizim ındimizde ise mensuhtur demişlerdir ki bu «Bedr» günü nâzil oldu sonra nesholundu. Huküm, ya katil ya istirkaktır. Mücahidden de «bu gün menn-ü fidâ yoktur, ancak islâm veya darbı unuk vardır» diye merviydir. اهـ. Fakat unutulmamak lâzım gelir ki Mücahidden merviy olan bu huküm Arab müşriklerine mahsustur. Hanefiyyeden Allâme ibni Hümam hidaye şehrinde der ki: nesıh sözlerine karşı şu söylenebilir: sûrei «Berâe» deki katil emri üseranın

gayrısı hakkındadır. Delîli de onlar hakkında istirkakın cevâzıdır. Bundan anlaşılır ki me'murun bih olan katil esîrlerin gayri hakkındadır اهـ. Maamafih bu istirkak Arab esîrlerinin gayrisindedir.

Bu tafsılâttan sonra biz şu kanâate gelmek istiyoruz ki: Sûrei Muhammedin en güzel ve en mühim ahkâmından olan bu âyet esas ı'tibariyle sâbittir. Bununla sûrei «Berae» âyetleri arasında bir nesıhten ziyâde bir tefsir ve tafsıl farkı bulabiliriz. Bir kerre en ziyade ileri sürülen «

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ

» ile buradaki «

اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ

» arasında katil emri noktai nazarından teâruz değil, bir tevafuk vardır. «

فَاقْتُلُوا

» ne ise «

فاضربوا ضرب الرقاب

» da odur. Yine sûrei «Enfâl» daki «

مَاكَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ

» âyeti de buradaki «

حَتّٰٓى اِذَآ اَثْخَنْتُمُوهُمْ

» mazmununu bir beyandır. Yalnız «

فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ

» âyetinde menn-ü fidâya muarız düşecek bir hususiyyet var gibidir. Lâkin Haseni

Basrînin harbde düşman tehyîb olunur dediği bu ma'nâyı da ishan mazmunu içinde mülâhaza etmek mümkindir. Bu suretle görülüyor ki burada evvelâ ishan hasıl oluncıya kadar boyunlarını vurmak emrolunuyor. Boyun vurmaktan maksad da yalnız boynu vurmak değil, şiddetli surette katlolduğu ma'lûmdur. İshan da kesreti katl ile düşman ordusunu derinden cerihadar etmek ezmektir. Bu da İmamın, kumandanın takdir edebileceği bir vaz'ıyyettir. Binâenaleyh bu gayenin husulüne kadar katil, me'muribihtir. Esîr tutulduktan sonra da bu gayeyi tehakkuk ettirmek ma'nasına mülhak olarak katil me'zununfih olmalıdır. Ondan sonradır ki « فَشُدُّوا الْوَثَاقَ » emri verilmiştir. Bunda sâdece tutup yakalamaktan fazla bir mazmunı şiddet vardır ki istirkaka da muhtemil olabilir. Maahâzâ zâhiri zabt-ü tevkıftir. Ondan sonar da ya menn ya fidâ denilmiştir. Menn-ü fidâ istirkaktan sonra meccânen veya biivazın ıtlak ve âzada dahi muhtemil olmakla beraber menn dari harbe avdet ile zimmet beyninde serbes olmak üzere iâdei hurriyyet, fidâ da mal veya üserâyi müslimîn ile mübâdeledir. «İmma» ile terdid istirkak bakımından maniatülcemı' olmak melhuz ise de hakîkî olmak asıldır. Biz burada şu mütaleada bulunuyoruz: Kur'anın bir çok yerlerinde « مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ » diye milki yemîn ta'biriyle hep işâret tarikıyle istirkaka cevaz ve müsaade verilmiş olduğunda şübhe yok ise de hiç bir yerinde buna teşvık eden bir emir vârid değildir. «

﴿اقْتُلُوا﴾ ۰ ﴿قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ

﴿عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ﴾ » gibi emirler bulunmakla beraber, istirkak, isti'bad için emir yoktur. Bil'akis « كُونُوا عِبَادًا لِى مِنْ دُونِ اللّٰهِ » demek nehyedilmiştir. Bundan şu netîce çıkar ki Kur'an istirkak usulünü neshetmemiş ise de tervic de etmemiştir. Onun için müslimanlar istirkakı terk etmekle âsim olmazlar. Onun için burada da tasrıh etmeyib zâhiri menn-u fidaya kasr eylemiştir. Biz Kur'anın tertibinin dahi tevkıfî olmasına

Sh:»4377

kail olduğumuz için bu âyetin burada dercini de hikmetten hâlî bulmuyoruz. Allahü a'lem bunun hikmeti istikbalde istirkakın terki evlâ olacağını ıhtar olsa gerektir. Ya'ni bu âyet tam zamanımızdaki ahkâmdır.

Ba'del'ishan şeddi vesaktan sonra ya menn ya fidâ ﴿حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا﴾ ta harb ağırlıklarını atana kadar. - Yakınlığı i'tibariyle menn-ü fidânın gayesi gibi görünürse de «şedd» in veya «darb» in yâhud da mec'muun gayesi dahi olabilir. En muvafıkı ve akrebi kelâmın mec'muuna gaye olmaktır. Sonra buradaki « الْحَرْبُ » in elif lâmında ahid veya cins olmak üzere iki vecih vardır. Ahd olduğu takdirde de iki vecih muhtemildir. Birisi

bilhassa muayyen bir ahdi ferdî olmasıdır ki buna ba'zıları «Bedr» harbi dimişlerdir. Bu surette « الَّذِينَ كَفَرُوا » ma'hud kâfirler demek olur. Lâkin böyle sebebi nüzule tahsısı umumî kaidemize muvafık değildir. Diğeri de başlanmış olan harb demektir ki « اِذَا لَقِيتُمُ » den müstebân olan ahiddir. Yukarıda Dürerden naklettiğimiz mes'ele bu iki ma'nâya göre fidânın gayesi olmasına mübtenîdir. Cins ma'nâsına olduğu takdirde alel'umum harb cinsini ifâde eder. Harbin ağırlıkları âlât ve edevatı yâhud tazyık ve mükellefiyyeti yâhud harbe sebebiyyet veren şirk ve cinayât demek olabilir. Binâenaleyh ma'nânın hasılı şu üç suretle hulâsa edilebilir: Ma'hud müşriklerle başladığınız ma'lûm «Bedr» harbi bitene kadar yâhud her hangi kâfirlerle başladığınız harb Dünyadan kalkana kadar. Ya'ni o müşriklerin şevketi sönüp de harb ihtimali kalmıyana kadar, yâhud bütün insanlık âleminde islâmın gayesi olan bir silmi küllî teessüs edene kadar ki ba'zıları buna Isânın nüzulüne kadar demişlerdir. Bunda harbi kaldırmak için çalışanlara bir ümid, vardır. Buna göre « اَلْجِهَادُ مَاضٍ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ » hadîsinde ya cihad, harbden eamm bir ma'nâya yâhud Kıyamet ehass bir ma'nâda te'vil olunmak ıktiza edecektir. Diğer bir ıhtimal de bu

hadîsin zâhirine muvafık olmak üzere « حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا » Kıyamete kadar demek olabilir. Netekim Alûsînin naklettiği üzere Seleme ibni Nüfeylden rivâyet olunan bir hadîste « وَلَا تَضَعُ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا حَتّى يَخْرُجَ يَاْجُوجُ وَمَاْجُوجُ » vârid olmuştur. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: cenabı Allah sevgili Peygamberi Muhammed aleyhisselâmı gönderdikten sonra artık bu muharebelere ne lüzum vardı, bir mu'cize ile kâfirleri kahrediverse olmaz miydi? Buna karşı buyuruluyor ki: ﴿وَلَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ﴾ eğer Allah diyecek olsa idi, onlardan, ya'ni o küfredib Allah yolundan sapan veya men'eden kâfirlerden öcünü, intikamını alıverirdi, her hangi bir helâk sebebiyle helâk ediverirdi, meselâ yere geçiriverir, volkan yapar, gark eder, ölet verir ilh... ﴿وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ﴾ ve lâkin ba'zısını ba'zınızla mübtelâ kılmak, imtihan etmek için - öyle harb-ü darb emrini veriyor. Ya'ni mu'cize ile cebren yapmak için değil, şer'u kanun ile emren yapmak ve insanları birbirleriyle defedip Allah yolunda mücahede edenleri sevaba irdirmek için bu emirleri veriyor. Fakat bu surette yalnız kâfirler vurulmuş olmıyor, mü'minlerden de bir çokları katl olunuyor denecek olursa buyuruluyor ki

﴿وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ﴾ Allah yolunda katlolunanlara gelince ﴿فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ﴾ Allah onların amellerini, çalışmalarını, o yoldaki fedakârlıklarını asla boşa gidermez, hedefinden şaşırmaz 5. ﴿سَيَهْدِيهِمْ﴾ onları ileride muradlarına irdirir ﴿وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ﴾ ve şanlarını düzeltir: ruhlarını şadeder 6. ﴿وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ﴾

ve kendilerini Cennete koyar ﴿عَرَّفَهَا لَهُمْ﴾ o halde ki onu: o Cenneti onlar için ta'rif ederek,

ya'ni Arf ile: güzel kokularla donatarak yâhud tanıtarak koyar. - ki

Sh:»4379

bu ta'rifin hem Dünyada hem de Ukbâda olan kısmı vardır. Dünyada onlara iyman ile Cennetin güzelliğinin zevkını duyurur, öyle bir aşk verir ki o zevk-u aşk ile o yolda cihad ederler ve o aşk ile Cennetteki makamlarına irerler. İbni ebi hatimin tahricine göre Mukatil demiştir ki bize şöyle baliğ oldu ki Dünyada şahsın amelinin hıfzına müvekkel olan Melek Cennette onun önünde gider Şahıs da onu ta menzilinin aksasına kadar ta'kıb eder, giderken Melek ona Allah tealânın Cennette verdiği şeylerin hepsini ona ta'rif eyler, nihâyet menzilinin arkasına varınca şahıs konağına ve zevcelerinin yanına girer, Melek döner اهـ.

Kur'anda bunun bir mısdakı da «

نَحْنُ اَوْلِيَآؤُكُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ» dir. 7.

﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ﴾ Ey o bütün iyman edenler! siz Allaha yardım ederseniz - Allah tealâ kendisi ihtiyacdan münezzeh muîni nâsır olduğu için burada Allaha yardım ta'biri, emrini tutmak, dînine ve Resulüne yardım etmek ma'nâsından mecazdır. Bunun asıl nüktesi

şudur: dinî fiiller cebr ile değil, kulların irâdeleriyle yapılması matlup olan ıhtiyarî fiillerdir. Onun için abdin irâdei cüz'iyyesi teallûk etmeden matlûp olan semere ve sevab husule gelmez. O hususta irâdei ilâhiyye kulların niyyet ve meşiyyetine müterettibdir. İşte bu suretle Allahın emirlerini iyfa etmek için kulların irâdei cüz'iyyelerini sarf ile hizmet etmelerine Allaha yardım ta'bir olunmuştur ki isnadda mecaz, yâhud istiaredir. Ya'ni iymandan sonra siz Allahın emirlerini yerine getirmek, rızasına irmek için size şart kılmış olduğu niyyet ve gayretlerinizi sarf etmek suretiyle dînine hizmet ederseniz ﴿يَنْصُرْكُمْ﴾ Allah size yardım eder, sizi düşmanlarınıza galib ve muzaffer kılar. ﴿وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ﴾ Ve ayaklarınızı sıkı bastırır - harb meydanlarında, cihad mevkı'lerinde ayaklarınızı kaydırmaz, sebat ve

Sh:»4380

metânetle sizi paydar eyler 8. ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا﴾ küfredenlere ise ﴿فَتَعْسًا لَهُمْ﴾ Artık yıkım onlara -

تعس aslında ayak kayıp yüzün koyu, yâhud tepesi üstü düşüp yıkılmak ve kalkınamayıb helâk

olmaktır. Kamusta der ki: ta's: helâk olmak, kaymak, düşmek, şer, bu'd, inhitat ma'nâlarına gelir اهـ. « تَعْسًا لَهُ » ta'biri, kahrolası, canı çıkası veya canı çıksın gibi duâ mevkıinde de mesel halinde kullanılır.

Burada mü'minlere tesbiti akdam va'dine mukabil kâfirlere yıkım ile vaîddir.

﴿وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ﴾ Ve bütün amellerini: çalışmalarını şaşırtmış, boşa gidermiştir. 9.

﴿ذٰلِكَ﴾ Bu - yıkım ve ıdlâl ﴿بِاَنَّهُمْ﴾ şu sebebledir ki onlar

﴿كَرِهُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ﴾ Allahın indirdiğini hoşlanmamışlardır. - Binâenaleyh beyan olunduğu üzere irâdelerini sarf ile Allahın dînine hizmet ve nusratta bulunmayıp zıddına gitmişlerdir

﴿فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ﴾ onun için Allah da onların amellerini ıhbat eylemiş, heder etmiştir. 10.

﴿اَفَلَمْ يَسِيرُوا الخ۰۰۰﴾ - munkarız olmuş akvamın asâr ve harâbelerini mutalea ile mazıyden ıbrete da'vettir. Zira gerek Arabistanda ve gerek sâir yerlerde olsun batmış milletlerin âkıbetleri yerleri ve izleri gözden geçirilirse görülür ki ﴿دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ﴾ Allah onların üzerlerine demâr: helâk yağdırmış - bütün hususıyyetlerini imha etmiştir

﴿وَلِلْكَافِرِينَ اَمْثَالُهَا﴾ o kâfirlere de onun o âkıbetin emsali yaraşır - o helâk olan kâfirlere o âkıbet hakk olduğu gibi onlar gibi küfredip de Allah yolundan ayrılan beriki kâfirlerede yaraşan odur. O âkıbetin emsâli yine onun gibi helâk ve ınkırazdır. Cemi', teaddüd ı'tibariyledir. Görülüyor ki bu « اَمْثَالُهَا » bilhassa nazarı dikkati

celb için elif fasılası ile gelmiştir ki ikincisi « اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا » olacaktır. Yukarıda « حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا » da bir fasıla sayıldığı takdirde ise üç olmuş oluyor.

Demek ki bunlar sûrei «Kıtâl» in bilhassa kulak verilecek âyetleridir. Yine böyle 11. ﴿ذٰلِكَ﴾ o - kâfirlere o misilli âkıbetin hakk olması ﴿بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا﴾ şu sebebledir ki Allah iyman edenlerin mevlâsıdır. - Yardımcısı, veliysidir ﴿وَاَنَّ الْكَافِرِينَ لَامَوْلٰى لَهُمْ﴾ kâfirlerin ise mevlâları yoktur. - Allahın azâb ve ıkabından kurtaracak hiç bir veliyleri, nâsırları yoktur. Mevlâ kelimesi burada veliy ve nasîr ma'nâsınadır. Mâlik ma'nâsına da gelir. Netekim « ثُمَّ رُدُّوٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ » âyetinde öyledir. Binâenaleyh iki âyet beyninde münâfat var zannedilmesin. Ya'ni Allah mü'minin de kâfirlerin de bütün kulların mâlikidir. Lâkin « وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ » mazmununca mü'minlerin dostu ve nasîridir. Kâfirlerin değil « اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ » şerîtasına ancak mü'minler sadakat eder. Bu aslın huküm ve netîcesini beyan sıyakında buyuruluyor ki:

﴿١٢﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ
جَنّٰتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ
وَيَاْكُلُونَ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٣﴾ وَكَاَيِّنْ
مِنْ قَرْيَةٍ هِىَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِىٓ اَخْرَجَتْكَ ۚ اَهْلَكْنٰهُمْ فَلَا
نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٤﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ كَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ
سُٓوْءُ عَمَلِهٖ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَآءَ هُمْ ﴿

Sh:»4382

﴿١٥﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ؕ فِيهَآ اَنْهٰرٌ مِنْ مَّآءٍ غَيْرِ
اٰسِنٍ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهٗ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ
لِلشّٰرِبِينَ ۚ وَاَنْهٰرٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى ؕ وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ ؕ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِى النَّارِ وَسُقُوا مَآءً حَمِيمًا
فَقَطَّعَ اَمْعَآءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى اِذَا
خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ۟
اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٧﴾

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٨﴾ فَهَلْ
يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَآءَ اَشْرَاطُهَا فَاَنّٰى
لَهُمْ اِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٩﴾ فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ
وَمَثْوٰيكُمْ

Meali Şerifi

Muhakkak ki Allah iyman edip salih salih ameller işliyenleri altlarından ırmaklar akar Cennetlere

koyacaktır, küfredenler

Sh:»4383

ise zevketmeğe bakarlar ve hayvanlar gibi yerler içerler, halbuki ateş ikametgâhı onların 12 Seni çıkaran

karyenden daha kuvvetli ne karyeler vardı ki biz onları helâk ettik de onları kurtaran yok 13 Şimdi rabından

bir beyyine üzerinde bulunan kimse hiç o kötü ameli kendine süslü gösterilmiş de hevâ ve hevesleri ardına

düşmüş kimselere benzer mi? 14 Korunanlara va'dolunan Cennetin temsili: onda ırmaklar var bir sudan ki bozulması yok, ırmaklar var bir südden ki tadı değişmez, ırmaklar var bir şarabdanki içenlere lezzet, ırmaklar var bir baldan ki safi süzme, hem onlara semerelerini (hasılâtın) her türlüsünden var, hem de Rablarından bir mağfiret var, hiç bunlar o ateşte muhalled olan ve kaynar bir mayı'den sulanıp da bağırsaklarını parçalamakta bulunan kimselere benzer mi? 15 Onlardan seni dinlemeğe gelen de var, hattâ yanından çıktıklarında kendilerine ılim verilmiş olanlara derler ki: "o, demin ne söyledi?" Bunlar öyle kimselerdir ki Allah kalblerini tab'etmiştir de hep hevaları ardına düşmektedirler 16 Hidâyeti kabul edenlere gelince Allah onların muvaffakıyyetlerini artırmakta ve kendilerine (takvalarını) korunmalıklarını vermektedir 17 Artık onlar yalnız o saate, onun birdenbire kendilerine gelivermesine bakıyorlar, çünkü işte alâmetleri geldi, fakat o başlarına geldiği vakıt anlamaları kendilerine ne faide verir? 18 Şimdi bunu bil ki « لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ » başka tanrı yok ancak bir Allah, bil de günahına ve mü'minîn-ü mü'minata istiğfar eyle, Allah dolaştığınız yeri de bilir durduğunuz yeri de 19

12. ﴿اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ - Allah

tealânın velâyetinin Âhırette huküm ve semeresini beyan ve sebebini izahtır. Ya'ni velâyetin, nusratın sebebi zikrolunduğu üzere Muhammede indirilene iyman ve « اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ » müeddâsınca ameli salih olduğu gibi iymanın şeraitında bilhassa Âhırete iyman kazıyyesi de vardır.

﴿جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ﴾

Sh:»4384

- o nehirler bir az sonra temsîl olunacak

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَاْكُلُونَ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ﴾ ٥

küfredenler ise zevklerine bakar, Dünyadan bir kaç gün nasîb almağa çalışır ve hayvanlar gibi yerler - ya'ni hayatı sırf hayati hayvaniyye ve cismaniyye bilir, Âhıretini mevlâsını düşünmez sırf karnını şişirmekle meşgul olur, onun için Allah kendilerine veliy olmaz ﴿وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ﴾ ateş de kendilerine yegâne bir ikametgâh olur. - Onlara Semanın kapıları açılmaz « وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِى سَمِّ الْخِيَاطِ » mazmununa mâsadak olurlar. Ve Allahın azâbından kurtaracak hiç bir sahib ve hamî de bulamazlar. 13.

﴿وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِىَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِىٓ اَخْرَجَتْكَ﴾

ya'ni Mekke ki murad ehli karyedir. - Mekke müşrikleri «وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ» müeddâsınca Peygamberi çıkarmak fikrinde bulundukları ve sûi kasd tertîbatiyle Peygamberin hicretine sebeb oldukları için ıhrac onlara nisbet edilmiş ve bu suretle küfürlerinden bir safha anlatılmıştır. Vak'anın sureti cerayanı hakkında Sûrei «Enfal» de geçen «وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ ۖ» âyetine bak. Sûrenin baş tarafında geçtiği üzere bu âyetin hicret esnasında nâzil olduğuna dâir bir rivâyet vardır. Bununla beraber Peygambere bir va'd ve tesliyeti tezammun eden bu ayetten zâhir olan şudur ki bu Sûrenin nüzulü sebeblerinden başlıcası Mekkenin fethine ızhar olmuştur. Asıl maksad karyenin kendisi değil ehalîsi olduğunu tasrih için buyuruluyor ki ﴿اَهْلَكْنَاهُمْ﴾ biz onları ihlâk ettik - öyle daha kuvvetlilerini ihlâk edince berikiler evleviyyette kalır ﴿فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ﴾ ihlâk ettik de onları bir kurtaran bulunmadı, hâlâ da yok - bu zamiri de

Sh:»4385

ihlâk edilen karye ehalîsine gönderiyorlar ve hikâyei hal yapıyorlar, kendi kendilerini kurtaramadıkları gibi

bir yardımcı vasıtasiyle de kurtulmadıklarını beyan « فـا » da bilvasıta olanı bizzat olana atfediyorlar. Lâkin bu « فـا » nın netîcesi olarak bu zamirin Peygamberi çıkaran karye ehalîsine gitmesini daha selâsetli buluyoruz. Ya'ni daha kuvvetli bir çok karyelerin ihlâkinden anlaşılır ki seni çıkarmak istiyen o Mekke kâfirlerini de kurtaracak bir nâsır yoktur. Mekke helâk edilmiyecek fakat orada küfredenler bırakılmıyacaktır. Mekke fetholunacaktır. 14. ﴿اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ﴾ iki tarafın hallerini bir mükayesedir: beyyine üzerine olan, Peygamber ve tabıı olan mü'minîn, hevalarına uyanlar da onlara zıd giden kâfirlerdir. 15. ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ﴾ o korunan müttekîlere va'dolunan Cennetin meseli « جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ » diye Cennetin altından aktığı anlatılan ırmakların burada bir tefsiri vardır. Müttekîler ta'bir buyurulmuş ve bu suretle şu anlatılmıştır: dînden asıl maksad takvadır. İyman ve ameli salih de takvâ cümlesindendir. Esası, vacib olan fıılleri yapıp seyyiattan kaçınarak Allahın vikayesine girib azâbından korunmaktır. Ya'ni « اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ » mantukunca: Muhammede indirilene iyman edip salih salih ameller yaparak korunan mü'minlere va'd olunan Cennetin temsili tarikıyle acîb bir halinin tasviri şudur: ﴿فِيهَآ اَنْهَارٌ﴾ onda ırmaklar var: ﴿مِنْ مَآءٍ﴾ öyle bir sudan ki ﴿غَيْرِ اٰسِنٍ﴾ bozulması yok - bayatlamaz, tadı bozulmaz, korkmaz, yiğmez öyle cereyan eder ﴿وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ﴾ yine ırmaklar var: öyle bir sütten ki ﴿لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهٗ﴾ tadı

değişmez - Dünya sütleri gibi ekşimez, kesilmez, kokmaz,

Sh:»4386

fıtratı vechile ter-ü tâze akar ﴿وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ﴾ yine nehirleri var: bir şarabdan ki ﴿لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ﴾ içenlerine lezzet - Dünya şarabları gibi kekreliği yok, humârı yok, günahı, gâilesi yok ﴿وَاَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ﴾ yine nehirler var: öyle bir baldan ki ﴿مُصَفًّى﴾ safi süzme - mumu yok posası yok - Ebüssüud der ki: Cennetin meşrubatını Dünyada en ziyade hoşa giden meşrubatın nekıysalarından tecrid ve tahliye suretiyle bir temsildir. İbni Abbastan varid olmuştur ki: bu nehirlerin sütü sağılmaz, Said ibni Cubeyrden de merviydir ki fers-ü dem arasından çıkma değildir. Şarabı sıkıcıların ayağı ile çiğnenmez, balı arılardan çıkmaz.

﴿وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ Hem onlara semeratın, meyvelarin her türlüsünden var, içecekler öyle aktığı gibi yiyeceğin de envâı var, fakat ihtiyac için değil, sırf telezzüz için, çünkü meyve telezzüz için yenilir. Bir de semere, sermaye üzerinde hasıl olan hasılâta ıtlak edilir. Ehli Cennet sermayeden değil, amellerinin semeresi olan hasılât ve varidattan merzuk olacaklardır.

﴿وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ Hem de rablarından bir mağfiret var. - Mağfiret günahı örtmek demek

olduğuna göre o, Cennete girilmezden evvel değilmidir? O halde Cennette mağfiretin ma'nâsı ne dir?

Buna demişlerdir ki evvel olan mağfiret günah ile muâhaze etmemek ma'nâsına setri zünubdur. Buradaki mağfiretten murad ise utandırmamak için günahı hiç anmamak, hatırlatmamak ma'nâsına setri zünubdur. Yâhud mağfiretten murad günahı hasenat ile setir ma'nâsına naîm ve rıdvandır. Artık bir düşünmeli, hiç

böyle bu Cennette hâlid olacak olan müttekîler ﴿كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِى النَّارِ﴾ o

Cehennem ateşinde

Sh:»4387

hâlid olacak olan kimseye benzer mi? Ki Cennettekilerin o güzel içeceklerine mukabil

﴿وَسُقُوا مَآءً حَمِيمًا﴾ bir kaynar su ile suvarılırlar ﴿فَقَطَّعَ اَمْعَآءَهُمْ﴾ de

em'alarını, ya'ni bağırsaklarını parça parça eder. -

EM'Â «miâ» nın cem'ıdır ki mi'deden sonra taâmın intikal eylediği bağırsağa denilir. 16.

﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ﴾ onlardan seni dinliyenler de var - ki bunlar Munafıklardır.

Resulullahın meclisine gelirler, kelâmını dinlerler, fakat iyman ve i'tina ile dinlemedikleri için iyi bellemez,

istihfaf ederlerdi ﴿حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ﴾ hattâ yanından çıktıklarında ﴿قَالُوا لِلَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا﴾ kendilerine ılim verilmiş olan, Resulullahın kelâmından ders alıp da ılme nâil olan eshabı kirama «o demin ne dedi?» derlerdi - bunu İbni Mes'ud Hazretlerine söylediklerine dâir bir kavil vardır. ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ Bunlar - bu söz anlamaz herifler ﴿الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ﴾ o kimselerdir ki Allah kalblerinin üzerini mühürlemiştir. ﴿وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَٓاءَهُمْ﴾ Ve hep hevalarına tâbi' olmaktadırlar - keyflerine tâbi' ola ola kendilerinden ve kendi hevalarından başka hiç bir şey'e bakmıyacak vechile kalbleri mühürlenmiş olduğundan dolayıdır ki kulaklarına söz girmez 17. ﴿وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا﴾ halbuki hidâyeti kabul edenlere gelince ﴿زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ﴾ Allah yâhud Peygamberin söylediği kelâm onların takvalarını artırmaktadır. - Takvâ hıslerini, korunmaları esbabını artırmaktadır. O sayede onlar lâzım gelen hazırlığı yapmakta, saat gelince Allah tealânın huzuruna

Sh:»4388

takvâ ile varmağa çalışmaktadırlar: 18. ﴿فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ﴾ Demek ki ötekiler sırf saati gözetiyorlar ﴿اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً﴾ ansızın kendilerini bastırıvermesini

bekliyorlar. - Fılen başlarına Kıyamet kopmadan inanmıyacaklar, söz anlamıyacaklar

﴿فَقَدْ جَآءَ اَشْرَاطُهَا﴾ çünkü eşratı da geldi -

EŞRAT, «ra» nın fethiyle «şarat» ın cem'ı olarak alâmetler demektir. Ya'ni o saatin alâmetleri geldi.

Bunların başında « بُعِثْتُ أَنَا وَ السَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ » buyuran Âhır zaman

Peygamberinin bi'seti vardır. Şehadet parmağile orta parmağını göstererek: ben ba'solundum saat işte şu

ikisi gibi buyurmuştur. Şakkı Kamer ve saire gibi mu'cizeler göstermiştir. Böyle alâmetler geldiği halde

iyman etmediler. Demek ki o saatin bilfiıl başlarına birdenbire gelivermesini bekliyorlar. Bu âyette de saati

bütün Dünyanın yıkılması ma'nâsına saati kübrâya hamlediyorlarsa da burada zikri geçen kâfirlerin

bilhassa kendi saatleri kendi Kıyametlerinin kopması ma'nasını anlamak daha ma'kul ve «

فَقَدْ جَآءَ اَشْرَاطُهَا » mazmuniyle inzâra daha muvafıktır. Bu Eşrat, Sûrenin ilk âyetlerinde

gösterildiği üzere Muhammede indirilene iyman edip güzel güzel çalışmakta olan mü'minlerin günden

güne terakkısi ve ona küfredip Allah yolundan sapan kâfirlerin Mekkedeki müşrikler cumhuriyyetinin

günden güne sükutunu ve şaşkınlığını anlatan alâmetler, ya'ni mu'cizatı Muhammediyye olmalıdır. Onları

gördükleri halde inanmıyanlar bilfiil kendi başlarına Kıyamet kopmadan inanmıyacaklardır.

﴿فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ﴾ fakat o geldiği vakıt akıllanıp anlamaları

kendilerinin ne işlerine yarar - çünkü o vakıt korunmağa imkân kalmaz, iymani yeis makbul olmaz. Sûrenin

başından buraya kadar geçen beyanata bir netîce olmak üzere buyuruluyor ki

Sh:»4389

19. ﴿فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ﴾ öyle ise şimdi iyi bil ki «

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ » dır. - tapılacak, ıbadet yapılacak, kulluk edilecek, ma'bud tanılacak başka hiç

bir ma'bud yok yalnız ülûhiyyet kendisinin hakkı olan Allah vardır. Hakıkatin böyle olduğunu şimdi Kıyamet

kopmadan evvel bil « وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ » bil de hem

kendi günahın için mağfiret iste hem de mü'minîn ve mü'minât için «

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ » ki nerede dolaşıp nerede karar kılacağınızı Allah bilir -

halinizin ne olduğunu Dünya ve Âhırette istikbalinizin nereye varacağını yalnız Allah bilir. Onun için vakı'

veya mümkin her türlü zünuba o suretle istiğfar et. Bu istiğfarın cevabı Sûrei «Fetih» te gelecektir.

﴿٢٠﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَاِذَآ اُنْزِلَتْ
سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ؕ فَاَوْلٰى لَهُمْ ۚ
﴿٢١﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ ۖ فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ ۖ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ
لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۚ ﴿٢٢﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا
فِى الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوٓا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٣﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ
اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٤﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ
اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ﴿﴾

Sh:»4390

﴿٢٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَاتَبَيَّنَ لَهُمُ
الْهُدَى ۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ ۭ وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَانَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِى بَعْضِ الْاَمْرِ ۚ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ
يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٨﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَآ
اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ۚ ﴿﴾

Meali Şerifi

İyman edenler "bir Sûre indirilseydi" diyorlar, derken muhkem bir Sûre indirilip onda kıtâl zikredilince kalblerinde bir maraz bulunanları görüyorsun sana öyle bir bakış bakıyorlar ki: tıpkı ölümden baygınlık gelmiş kimsenin bakışı, o da onlara pek yakındır 20 Fakat bir tâat ve bir güzel söz, sonra emir kat'ıyyet kesbedince Allaha sadakat etselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu 21 Nasıl döner de Arzı fesâda verir ve rahimlerinizi doğratabilir misiniz? 22 Öyleler o kimselerdir ki Allah onları la'netlemiş de duygularını almış ve gözlerini kör etmiştir 23 Öyle olmasa Kur'anı bir tedebbür etmezler mi? Yoksa kalbler üzerinde üst üste kilitleri mi var? 24 Haberiniz olsun ki o kendilerine hak tebeyyün ettikten sonra gerisin geri irtidâda doğru gidenlere Şeytan fit vermiş ve kendilerini uzun uzun emellere düşürmüştür 25 Öyle, çünkü bunlar Allahın indirdiğini hoşlanmıyanlara demişlerdir ki: biz, size bazı emirde itaat edeceğiz, Allah ise onların o gizli konuşmalarını bilip duruyor 26 O halde Melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırlarken nasıl olacak bakalım 27

Öyle, çünkü onlar Allahın hışmına sebeb olan şeylerin ardına düştüler de onun rıdvanını istemediler, o da onların bütün amellerini heder etmiştir 28

20. ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ﴾ iyman edenler diyorlar ki bir sûre indirilse idi - hallerinde günden güne salâh artmış, iymanlarında sadık halîs mü'minler kâfirlerin dalâl ve tuğyanı karşısında takvâ hislerinin izdiyâdiyle fîsebîlillah cihada izin verilmesini arzu ederek olbabda bir Sûre indirilmesine iştiyak besliyorlar

﴿فَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ﴾ onun üzerine muhkem bir Sûre indirilip onda kıtâl zikredilince - ya'ni kıtâlin vücubu teşabüh ve ihtimalden arî sağlam bir surette beyan olunan bir Sûre, yâhud hukmü sâbit gayri mensuh bir Sûre «

﴿فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ﴾ » buyurulan bu Sûre «

﴿قَاتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ﴾ . ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ﴾ » buyurulan Sûrei «Bakare» «

﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا

﴿تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَ﴾ ﴿اِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا﴾ » buyurulan Sûrei «Enfal» ve

nihayet Sûrei Berâe gibi kıtâl zikredilen Sûrelerin hepsi bu hususta muhkemdirler. Âyâti kitâl «

حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ۚ» sâbittir

﴿رَاَيْتَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ görüyorsun ki o kalblerinde bir maraz

bulunanları - bir nifak, yâhud dîn zaıyflığı bulunanları

﴿يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ﴾ sana öyle bir bakış

bakıyorlar ki tıbkı ölümden baygınlık gelmiş kimsenin bakışı gibi - ya'ni gözünü açmıya dermanı olmıyan bir

muhtadar gibi baygın baygın gözlerini kaldıramıyor, yan yan bakıyorlar, öyle korkuyorlar.

﴿فَاَوْلٰى لَهُمْ ۚ﴾ o da onlara evlâdır - Ya'ni öyle kimselere de ölüm yaşamaktan daha evlâ daha

münasibdir. Yâhud «veyl» den ismi tafdıl olarak veylin

de en dehşetlisi onlara demektir. İlh... 22. ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ﴾ - burada tevellî,

iki ma'naya muhtemildir: birisi arkasını dönüp kaçmak, ma'nâsına tevellîden, birisi de velâyetten tefe'ul

olarak, vâli olmak iş başına geçmek ma'nâsına tefsir olunmuştur. Binâenaleyh şu iki ma'nânın ikisi de

doğrudur. Evvelki ma'nâca nasıl o korkaklıkla döner harbden kaçar da

﴿اَنْ تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ﴾ Arzda fesad yapar - ordu bozanlık edip düşmanın istîlâsına sebebiyyet verir ﴿وَتُقَطِّعُوٓا اَرْحَامَكُمْ﴾ ve erhamınızı doğratabilir misiniz? -

ERHAM, rahimin cem'ıdır. Rahim esâsen kadının çocuk makarri olan cihazidir. Karâbet menşe'i olmak hasebiyle akrıbalığa da rahim ıtlak olunur. Bu ma'nâ ile akrıbaya ülül'erham denildiği gibi erham da denilir ki burada bu ma'nâyadır. Ya'ni çoluğunuzu çocuğunuzu kadınlarınızı, hısımlarınızı parçalatabilir misiniz? Çünkü müsliman ordusunda fesad çıkarıp düşman istîlâsına sebebiyyet verildiği takdirde hasıl olacak netîce budur. Obir ma'nâca: nasıl o korkaklıkla iş başına geçer, kumandayı elinize alır da vatanınızı cahiliyye devri gibi fesada verir, ıhtilâl içinde hısım ve akrıbalarınızı yine öyle perişan edebilirmisiniz? Bu âyetle kat'ı rahimin hurmetine istidlâl olunur. Burada bunları bu suretle tevbıh ederken, böyle tevbih tarikıyle bile hıtaba lâyık olmadıklarını anlatmak için hıtabı tahvil ile buyuruluyor ki 23. ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ onlar - o vasıfları zikrolunan ve harb emri kat'ıyyet ve ciddiyye kesbettiği sıra sadakatsizlik edip de erhamlarını doğratacak vechile vatanlarını fesâda verecek olan kalbi marazlılar ﴿الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ﴾ Allahın lâ'net ettiği; rahmeti sahasından tard eylediği kimselerdir. ﴿فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ﴾ Onun için

kulaklarını sağır ve gözlerini kör etmiştir. - Hak kelâmını işitmezler, enfüs-ü âfaktaki âyâtı hakkı görmezler, bakmak istemedikleri için görmezler 24. ﴿اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ﴾ öyle olmasa Kur'anı bir tedebbür etmezler mi? ﴿اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا﴾ Yoksa bir takım kalbler üzerine kilidler mi vurulmuş - bunun « طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ » mazmunu üzere istifhamı takrirî olması sıyaka daha münasibdir. Burada « اَقْفَالُهَا » fâsılası ta yukarıdaki « لِلْكَافِرِينَ اَمْثَالُهَا » fâsılasına nâzırdır, onu ıhtar eder, gaflet olunmıya. 25. ﴿اِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا ... الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ﴾ Şeytan onlara tesvîl yaptı - büyük günahları ehemmiyyetsiz göstererek şehevata saldırttı ﴿وَاَمْلٰى لَهُمْ﴾ ve onları arzu ve emellere düşürdü 26. ﴿ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ﴾ şu sebeble ki bunlar - bu Munafıklar ﴿قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَانَزَّلَ اللّٰهُ﴾ Allahın indirdiğini hoşlanmıyanlara dediler - Benî kureyza ve Benî nadîr Yehûdîleri Hazreti Peygambere Kur'anın indirilmesini hoşlanmamışlardı.

Kureyş Müşrikleri de « لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ » demişlerdi,

Munafıklar o Yehûdîlere veya Müşriklere gizlice söz vererek

﴿سَنُطِيعُكُمْ فِى بَعْضِ الْاَمْرِ﴾ biz size ba'zı emirde itaat edeceğiz - demişlerdi,

netekim sûrei «Haşr» de «

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ اَحَدًا اَبَدًا وَاِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ » buyurulmuştur. Ehzab vak'asındaki ittifakları

da vardı. ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ﴾ Halbuki Allah onların o gizli konuşmalarını biliyordu -

öyle iken onu hisaba almadılar da Allaha ve Peygamberine karşı gizli ittifaka kalkıştılar 27.

﴿فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ الخ۰۰۰﴾ 28.

﴿فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ﴾ de amellerini ihbat eylemiştir. -

Sh:»4394

IHBAT, amelin sevabını giderip hiçe indirmektir. Güzel amel, günaha keffaret olup kötü ameli örttüğü gibi

kötü ameller de iyi amelleri ihbat eder. Bu suretle ihbat keffaret ve mağfiretin zıddı demek olur. Anlaşılıyor ki

onların iyi amelleri de yok değildi, fakat Allahın gadabını da'vet eden şeyler yapıp rıdvanını kerih

gördüklerinden dolayı iyi amelleri habt olunmuştur.

﴿٢٩﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ
اَضْغَانَهُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ ؕ
وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى لَحْنِ الْقَوْلِ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣١﴾
وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ ۙ وَنَبْلُوَا
اَخْبَارَكُمْ ﴿٣٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
وَشَآقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَاتَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى ۙ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ
شَيْـًٔا ؕ وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٣﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَطِيعُوا
اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوٓا اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٤﴾ اِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ
اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٥﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوٓا اِلَى السَّلْمِ ۖ وَاَنْتُمُ
الْاَعْلَوْنَ ۚ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ اِنَّمَا
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ؕ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ
وَلَايَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿﴾

Sh:»4395

﴿٣٧﴾ اِنْ يَسْئَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ
﴿٣٨﴾ هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ
مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهٖ وَاللّٰهُ الْغَنِىُّ وَاَنْتُمُ
الْفُقَرَآءُ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَايَكُونُوٓا
اَمْثَالَكُمْ﴾

Meali Şerifi

Yoksa o kalblerinde bir maraz bulunanlar, Allah kendilerinin kinlerini asla meydana çıkarmaz mı sandılar? 29 Dilesek biz onları sana gösteriverirdik de kendilerini bütün sîmâlarıyle tanırdın ve her halde sen onları lakırdılarının edasından tanırsın, Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir 30 Celalım hakkı için sizi imtihana sokacağız, tâ ki içinizden mücahidleri ve sabredenleri belli edelim ve haberlerinizi imtihan meydanlarına nümune yapalım 31 Haberiniz olsun ki o küfredip Allah yolundan men' eyliyen ve hak kendilerine tebeyyün ettikten sonra Peygambere karşı gelenler hiç bir zaman Allaha zerrece bir zarar

edecek değiller, o onların amellerini heder edecektir 32 Ey o bütün iyman edenler! Allaha itaat edin ve Resule itaat edin de amellerinizi ibtal eylemeyin 33 Haberiniz olsun ki küfredip Allah yolundan sapan sonra da kâfir oldukları halde ölenleri Allah hiç bir zaman mağfiret buyurmaz 34 Onun için gevşeklik etmeyin de sizler daha üstün olacak iken sulha yalvarmayın, Allah sizinledir ve asla sizin amellerinize kıymaz 35 Dünya hayat bir oyun ve eğlenceden ıbârettir, halbuki siz iyman eder

Sh:»4396

de iyi korunursanız size hem ecirlerinizi verir hem de sizden bütün mallarınızı istemez 36 Eğer sizden onların hepsini ister de sizi çıplak bırakacak olursa buhl eder dayatırsınız, bütün kînlerinizi de meydana çıkarır 37 İşte siz şunlarsınız: Allah yolunda infak etmeğe (ıktıza eden masrafı vermeğe) da'vet olunuyorsunuz da yine içinizden kimisi kıskanıyor, halbuki kim kıskanırsa kendine kıskanmış olur, Allah ganî, fukara sizsiniz (ihtiyac sizin) ve eğer tersine giderseniz başka bir kavmı tutar yerinize getirir sonra onlar sizin gibi olmazlar 38

29. ﴿اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ﴾ Allah kendilerinin kînlerini hiç meydana

çıkarmaz - ya'ni Allah bilse de Peygamberine ve mü'minlere bildirmez mi zannettiler? Ne boş zann 30.

﴿وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ﴾ dilesek onları sana gösterirdik de - Kazıy Beyzavî gibi ba'zıları

burada iraeyi kalbî ve ılmî gösteriş, ya'ni ta'rif etmek tanıtmak ma'nâsına tefsir etmişlerse de zâhir olan

gözle gösteriştir, ma'rifetin onun üzerine tertibi daha kuvvetli görünür, şöyle ki

﴿فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ﴾ gösterirdik de kendilerini sîmâları ile, şahıslarını ta'yin ettiren

alâmeti farıkaları ile tanırdın ﴿وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى لَحْنِ الْقَوْلِ﴾ maamafih sen onları

sözlerinin lahninde de tanırsın -sözün lahni, söyleniş tarzı, edası: üslubu yâhud eğimi, kırımı, netekim

i'rabda veya tecvidde hataya da lahin denilir: meselâ nusrat zamanı « اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ » demeleri,

biraz sıkışınca « اِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ » demeleri, yâhud demin geçtiği üzere «o demin ne dedi»

demeleri gibi sözler hep lahni kavil cümlesindendir. ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ﴾ Allah

bütün amellerinizi bilir -hepinizin niyyetlerinize göre iyiye iyi, kötüye kötü cezayı sezasını verir 31.

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ﴾ ve celâlım hakkı için sizi imtihana çekeceğiz -

Sh:»4397

cihad gibi ba'zı meşakkatli tekliflere mükellef kılacağız

﴿حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ﴾ ta ki içinizden mücahede

edip uğraşanları ve sabredip dayananları bilelim - ya'ni belli edip meydana çıkaralım

﴿وَنَبْلُوَا۟ اَخْبَارَكُمْ﴾ ve haberlerinizi deneyelim - ya'ni cihad ve sabrınıza, iyman ve

sadâkatınıza, kahrımanlıklarınıza müteallık haberlerinizi nümunei imtisal olmak için imtihan

meydanlarından âlemi şuhuda neşr-ü i'lân edelim 32.

﴿اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَشَآقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَاتَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى﴾ Benî kureyza, Benî nadır veya «Bedr» günü Müşrikler

ordusunu besliyenler gibiler ﴿لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا﴾ Allaha hiç bir şey zarar edecek

değillerdir. - Ya'ni Allahın Peygamberine hiç bir zarar iriştiremezler. ﴿وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ﴾

de o onların amellerini habt edecektir. - Ya'ni iyi amellerinin sevabını o küfür ve sadd-ü şıkak ile

mahvedecek, yâhud o yoldaki bütün mesaîlerini hiçe giderecektir. 33.

﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا﴾ Ey o bütün iyman edenler

﴿اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ Allaha itaat edin ve Peygambere itaat edin

﴿وَلَا تُبْطِلُوٓا اَعْمَالَكُمْ﴾ de amellerinizi ibtal etmeyin - ya'ni obirlerinin yaptığı gibi

küfür, nifak, ucub, riyâ, menn-ü ezâ ve bunlara benzer itaatsizlik ve başlanmış olan her hangi bir ameli

nakz-u ibtal edecek ma'kûs bir fi'l-ü hareket ile boşa gidermeyin, hukümsüz bırakmayın. Çünkü 34.

﴿اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ

﴿فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ﴾ - ya'ni amelleri ihbat olunduktan başka bir

mağfiret

Sh:»4398

ıhtimali de yoktur. Deniliyor ki bu âyet de eshabı kalîb hakkında nâzil olmakla beraber küfr üzere ölenlerin

hepsine eammdır.

ESHABİ KALÎB «Bedr» de katlolunup kuyuya atılmış olan müşriklerdir. 35. ﴿فَلَا تَهِنُوا﴾

binaenaleyh gevşeklik etmeyin - za'f göstermeyin ya'ni öyle küfr ile ölenlerin mağfiret olunmıyacağı, küfrün,

itaatsizliğin amelleri habtedeceği ma'lûmunuz olunca artık amellerinizi ibtal etmeyin ve gevşeklik, alçaklık

yapmayın ﴿وَتَدْعُوٓا اِلَى السَّلْمِۚ﴾ alçaklık edip de horluk ve meskenet ile sulha

yalvarmayın ﴿وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَۚ﴾ sizler en âlî, en galib olacak iken

﴿وَاللّٰهُ مَعَكُمْ﴾ ve Allah sizinle beraber iken-ya'ni size yardımcı ve nusrat ve zafer va'detmekte

iken ﴿وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ﴾ ki her halde o size amellerinizi noksanına ödemez -

zulmetmez. Burada « فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوٓا اِلَى السَّلْمِۚ » diye sulha yalvarmaktan

nehyedilmiş olması düşman tarafından yapılmış olan her hangi bir sulh teklifinin reddini ıktiza etmez. Netekim sûrei «Berâe » de « وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا » âyetiyle sulha yanaşan düşmanların talebine karşı sulha yanaşmak emrolunmuştu. Sûrei «Fetih» te geleceği üzere Hudeybiye sulhu da müslimanların galebesi halinde idi. Demek ki maksad her halde sulhu reddetmek değil, gevşeklik edip de zillet ile sulha talib olmamaktır. Bunlar ümmeti Muhammedin « اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ » vasfını muhafaza etmek şartiyle istıkbalde vasıl olacakları yüksekliği ıhbar ile Peygamberine va'ddir. Bu suretle ileride mev'ud olan futuhata ıhzar ve Âhıret ecrine tergıb için buyuruluyor ki 36. ﴿اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ﴾ Dünya hayat sırf bir oyun ve eğlenceden ıbarettir - öyle sebatsız, ehemmiyyetsizdir. İlerisi için bir kazanç ve korunma vasıtası olmak üzere istifade

edilmediği surette hiçtir. ﴿وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا﴾ ve eğer iyman eder ve Âhıret için korunursanız ﴿يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ﴾ iyman ve takvanızın ecirlerini Allah size verir ﴿وَلَايَسْئَلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ﴾ bütün mallarınızı da istemez - o korunmak ve cihad etmek için

lâzım gelen masraflara infak etmek üzere mallarınızın hepsini de istemez 37.

﴿اِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا﴾ eğer sizden o mallarınızın hepsini ister de ﴿فَيُحْفِكُمْ﴾ sizi çıplak

bırakacak olursa - zekât veya harb teklifi namına mallarınızın kökünü kazıyacak olur, bütün emvale vaz'ıyed

etmeğe kalkışırsa ﴿تَبْخَلُوا﴾ buhledersiniz - esirger vermezsiniz vermemeğe hakkınız olur.

﴿وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ﴾ o vakıt bütün kinlerinizi meydana çıkarır - fesad ve ıhtilâl çıkarmağa

sebebiyyet verir, lâkin Allah ve Peygamber sizden öyle bütün mallarınızı istemez 38.

﴿هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ﴾ siz onlarsınız ki

﴿تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ﴾ Allah yolunda infak edesiniz diye da'vet

olunuyorsunuz - ki bu da'vet zekâta ve techizatı harbiyye iânesine şamil olabilir - Allahü a'lem Mekkenin

fethine dair ıhzarattır. ﴿فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ﴾ yine de içinizden buhleden var

﴿وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهٖ﴾ fakat her kim buhl eder kıskanırsa sırf

kendi nefsinden kıskanmış olur - çünkü infakın menfeati buhlün zararı kendine aid olur

﴿وَاللّٰهُ الْغَنِىُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ﴾ Allah ganiydir, fukara sizsiniz - ıhtiyac sizindir, bu

emirler sizin ıhtiyacınız, sizin menafiınız içindir

﴿وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ﴾ ve eğer siz

ı'raz

ederseniz,

Sh:»4400

ya'ni o iyman ve ittika ile infaktan çekinerek bu emre sahib olmıyacak olursanız size bedel başka bir kavmı tutar bu işin başına geçirir ﴿ثُمَّ لَايَكُونُوٓا اَمْثَالَكُمْ﴾ sonra onlar sizin gibi olmazlar, iyman ve ittika ile bu işe sahib olur mev'ud olan ecr-ü fütuhata onlar nâil olurlar. (Sûrei «Maide» de « يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ » âyetine bak).